Dominika Śledziona

Przekład jako interpretacja literaturoznawcza. Studium przekładów wybranych angielskich dystopii XX wieku.

STRESZCZENIE

Celem niniejszej dysertacji jest zbadanie znaczenia interpretacji literaturoznawczej w przekładzie tekstów literackich, a konkretnie, w przekładzie utworów z gatunku dystopii. W tym celu przeprowadzona została analiza tłumaczeniowa trzech angielskich powieści zaliczanych do gatunku dystopii: *Brave New World* Aldousa Huxleya, *Nineteen Eighty-Four* Georga Orwella oraz *A Clockwork Orange* Anthony'ego Burgessa. Dogłębna analiza porównawcza tychże powieści oraz ich polskich przekładów (przeprowadzona zarówno na płaszczyźnie leksykalnej, semantycznej, stylistycznej, jak i interpretacyjnej) doprowadziła do wniosków dotyczących strategii tłumaczeniowych, które mogą być istotne dla przekładu literatury dystopijnej. Podkreśliła również znaczenie interpretacji literaturoznawczej w przekładzie – zarówno dla tłumacza (który jest pierwszym interpretatorem tekstu oryginalnego), jak i dla odbiorcy finalnego (który z kolei poddaje interpretacji tekst docelowy).

Niniejsza rozprawa doktorska składa się z pięciu rozdziałów.

Pierwsze dwa rozdziały przedstawiają zagadnienia teoretyczne. **Rozdział pierwszy** poświęcony jest charakterystyce literatury dystopijnej. Najpierw podjęto próbę uchwycenia momentu przejścia od utopii do antyutopii / dystopii wraz z czynnikami społecznymi i historycznymi, które do niego doprowadziły. Rozwój gatunku został zaprezentowany dzięki wybranym przykładom z literatury anglojęzycznej. Druga część rozdziału pierwszego koncentruje się wokół samej definicji dystopii – ma ona na celu podkreślenie, że dystopia to nie tylko „odwrócona utopia", ale i odrębny, prężnie rozwijający się gatunek. Ostatnia część tego rozdziału scharakteryzowała kluczowe elementy poetyki dystopii: fabułę, miejsce akcji, język, religię oraz naukę i technologię. **Drugi rozdział** jest podsumowaniem wybranych zagadnień z teorii przekładu. Najpierw pokrótce omówiono samą definicję przekładu oraz przekładu literackiego. Dalej przedstawione zostało znaczenie interpretacji w przekładzie. Natomiast ostatnia część rozdziału drugiego poświęcona jest założeniom opisowej krytyki przekładu, a także dwóm ważnymi punktom w historii badań opisowych, jakim było opracowanie teorii polisystemu oraz utworzenie tzw. „Szkoły manipulistów".

Kolejne rozdziały nawiązują do opisowej krytyki przekładu – stanowią one analizę tłumaczeniową wspomnianych wcześniej powieści dystopijnych. **Rozdział trzeci** poświęcony jest powieści *Brave New World* Huxleya. Książka została przetłumaczona na język polski w 1933 r. przez Stanisławę Kuszelewską oraz w 1988 r. przez Bogdana Barana. Analiza została podzielona na sześć części. Pierwsza dotyczy fragmentów państwa World State (jego organizacji oraz funkcjonowania). W kolejnych omówione zostały: nauka i technologia, seksualność w życiu codziennym mieszkańców, religia oraz wybrani bohaterowie powieści. Ostatnia część analizy dotyczy języka, m.in. imion i nazw czy hipnopedycznych sloganów. **Rozdział czwarty** koncentruje się wokół książki *Nineteen Eighty-Four* Orwella. Doczekała się ona dwóch polskich przekładów – w 1953 r. powieść przetłumaczył Juliusz Mieroszewski, a w 1988 r. Tomasz Mirkowicz. Ten rozdział również składa się z sześciu części. Najpierw omówione zostało państwo Oceanii oraz życie codzienne jej mieszkańców, natomiast w następnych częściach analizie poddano: ideologię, historię, religię oraz wybranych bohaterów powieści. Część ostatnia poświęcona jest językowi, a konkretnie Nowomowie i językowi proli. Ostatni, **piąty rozdział** stanowi analizę tłumaczeniową powieści *A Clockwork Orange* Burgessa. Książkę dwukrotnie przełożył Rober Stiller – najpierw tłumacz stworzył „rosyjskobrzmiącą" *Mechaniczną pomarańczę* (1991 r., wersja R), a następnie „zamerykanizowaną" *Nakręcaną pomarańczę* (1999 r., wersja A). W przypadku powieści Burgessa, centralnym punktem analizy był język stworzony przez pisarza, czyli „Nadsat". Temu specyficznemu slangowi poświęcona jest pierwsza część rozdziału piątego, natomiast w kolejnych trzech częściach poddano analizie: świat przedstawiony, bohaterów oraz moralny wymiar powieści.

Przeprowadzone w rozprawie badania porównawcze wykazały, że wszelkie przesunięcia wprowadzone przez tłumacza na poziomie mikrostruktury tekstu mają wpływ na jego makrostrukturę oraz zawsze niosą za sobą konsekwencje interpretacyjne dla odbiorcy finalnego. Ponadto, przyjrzenie się etapowi analizy i interpretacji tekstu pozwoliło podkreślić, jak skomplikowanym procesem intelektualnym jest przekład oraz jak wiele aspektów – społecznych, kulturowych, historycznych, politycznych – należy uwzględnić w tekście przekładu.

Dominika Śledziona